

Fogom a kezét, és együtt emelkedünk

Tanulmányok és interjúk a roma integrációról

Gereben Ferenc – Lukács Ágnes (szerk.)

JTMR Faludi Ferenc Akadémia, 2013

Az olvasó olyan könyvet tarthat a kezében, amely többféle szempontból is jelentősnek mondható. Egyrészt a roma problematikának ez a fajta megközelítése a korábbi kutatásokban kevésbé kapott hangsúlyt. A kötet írásai ugyanis a korábban preferált, nehézségeket középpontba helyező kutatási témákon túl (a cigányság hátrányos helyzete, a velük szemben megnyilvánuló diszkrimináció és negatív előítéletek) nagy eltökéltséggel keresik az előrevivő utakat: jelentős hányaduk a halmozottan hátrányos helyzetből való kiemelkedés és a társadalmi beilleszkedés különböző módjait mutatják be. Bizonyos szempontból pedig egyenesen hiánypótló műről van szó: a tanulmányok és interjúk ugyanis kiemelten foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy a vallásos magatartás, a megtérés, illetve a vallási-egyházi közösséghez tartozás hogyan segítheti elő a társadalmi integrációt.

A kötet írói fiatal, többségében a Pázmány Péter Katolikus Egyetemről kikerült szociológusok, egyúttal a Faludi Ferenc Akadémia keretein belül működő Fiatal Vallás- és Értékszociológusok Körének tagjai. Mindannyian erős társadalmi felelősségérzettel rendelkeznek, és elhivatott feladatuknak tekintik, hogy azon túl, hogy felhívják a figyelmet Magyarország egyik legfeszítőbb társadalmi problémájára, a megoldási lehetőségek keresésében is részt vállaljanak.

A kötet szerkezetileg négy nagyobb tematikus egységből és a Függelékéből áll. Utóbbiban röviden bemutatásra kerülnek a szerzők, valamint egy, a tanulmánykötet megszületését inspiráló mű ismertetése olvasható, amely 2008-ban látott napvilágot Hídszerepek címmel, Nagy Attila és Péterfi Rita szerkesztésében.

Az első tematikus egységben két interjút olvashat az érdeklődő: ezekben Hofher József jezsuita szerzetes és Landauer Attila, a Magyarországi Református Egyház cigánymissziós referense kaptak lehetőséget a romaüggyel kapcsolatos gondolataik kifejtésére. Mindketten a különböző történelmi felekezetekhez tartozó egyetemi roma szakkollégiumi hálózat létrehozói közé tartoznak. Az egyházi fenntartású felsőoktatási szakkollégiumokról elmondható, hogy sajátos formáját képezik a felekezeti oktatási intézményeknek. Céljuk nem

csupán a roma fiatalok egyetemi pályafutásának támogatása, hanem egy új, felelős, kettős kötődésű cigány értelmiség kialakításában, identitásuk, értékviláguk, világnézetük (főleg indirekt eszközökkel történő) formálásában való részvétel.

A következő három tematikus egység, amelyek a kötet központi részét alkotják, logikusan egymáshoz kapcsolódó tanulmányok füzéréből áll. Feltárnak a hátrányos helyzetből való kiemelkedés különböző útjai, valamint egy mélyreható helyzetkép a cigány fiatalság különböző rétegeiről.

Az írások különös hangsúlyt fektetnek azokra a beilleszkedési „sikertörténetekre”, amelyekben a vallásosság és a vallásos közösségek jelentős életvitel-módosító szerepet tölthetnek be. Péceli Melinda tanulmányából például sokoldalúan rajzolódik ki a különböző (nagy és kis) egyházak cigánypasztorációs tevékenysége. A szerző közlőről mutatja be néhány cigány vallási közösség megtérés utáni megváltozott életét, a többségi társadalomba való beilleszkedését, identitásának tisztázódását és elmélyülését, valamint megerősödött társadalmi felelősségérzetét.

Az esettanulmányok egy fontos visszatérő és tanulságos motívuma, hogy hangsúlyozzák a tanulás társadalmi közegének fontosságát a cigány gyermekek életében, legyen ez óvodai vagy iskolai osztály, illetve nyugodt, iskolabarát családi környezet. Amennyiben ez nem adatik meg, meghatározó jellegű lehet egy-egy pedagógus, lelki vezető, barát vagy más „vonakozási” személy is, aki a fiatalokat kellő hozzáértéssel ösztönzi a továbbtanulásra, a kiemelkedésre.

A visszaemlékező interjúalanyok azonban olyan eseteket is említene, amelyek nem segítettek, hanem inkább gátolták a továbbtanulásukat. Lukács Ágnes munkájában az egyik idézett interjúalany felkeresi egykori tanárát, aki annak idején nem pártolta gimnáziumi továbbtanulását: „...Köszöntem, és kérdeztem, hogy >> Tanár úr, emlékszik-e arra a bizonyos osztályfőnöki órára? << Elmeséltem az órát, mert azt mondta, hogy nem. És akkor elmondtam, hogy >> Tudja, tanár úr, akiben nem bízott, és akit egy legyintéssel elintézt, hát most éppen itt tartok, hogy átvettem a harmadik diplomámat, és még nem biztos, hogy befejeztem a tanulást. << (...) És nagyon-nagyon megható volt a tanár úr, mert könnybe szaladt a szeme, és azt mondta, hogy köszöni szépen, hogy ezt elmondtam, mert figyelni fog arra, hogy mit fog a következőkben tenni vagy

nem tenni a gyerekekkel. Akkor döbbsent rá, hogy mennyire fontos a pedagógus személyisége, és mennyire meghatározhatja egy ember életét!”

Morauszki András tanulmányában a cigány tanulók általános iskolai helyzetéről számol be a rendelkezésére álló statisztikák tükrében. Amellett, hogy részletesen szemlélteti a magyar iskolarendszerben lezajló etnikai természetű változásokat, a kompetenciaeredmények elemzése révén rámutat a romák által látogatott iskolák relatív elmaradottságára, ami részben a vizsgálatok során szintén felmért társadalmi-gazdasági, motivációs, infrastrukturális és egyéb tényezőkre vezethető vissza. Véleménye szerint „*ahhoz, hogy a roma tanulók tanulmányaik révén kiemelkedhessenek, és magasabb társadalmi státusra telessenek szert, elengedhetetlen kompetenciáik – mégpedig elsősorban szövegértésük – fejlesztése*”. Morauszki András további érdekes kutatási kérdéseket vet fel azzal kapcsolatban, hogy minek köszönhetik bizonyos „gettóiskolák” a jó eredményeiket, illetve, hogy mi állhat a cigány tanulók középiskolai továbbtanulásának hátterében, mi motiválja, vagy mi tartja vissza őket ettől a céltól.

Lukács-Németh Alexandra tanulmánya a 15-29 éves roma fiatalok életminőségének főbb mutatóit vizsgálta meg (összevetve az országos korosztályos átlagokkal) az „Ifjúság 2008” nagymintás kérdőíves kutatás adatainak másodelemzésével. A cigány fiatalok anyagi helyzetének, lakáskörülményeinek, iskolázottságának, munkalehetőségeinek, valamint média- és kulturális fogyasztásának elmaradása a nem roma fiatalok átlagától olyan sajnálatos tény, amely önmagában nem jelent újdonságot, de a vizsgálat fontos információkkal szolgál a hátrányok konkrét mértékéről is, valamint arról a tudati képről, ahogyan a cigány fiatalság a hátrányos helyzetét megéli.

A többségi társadalomhoz képest rendkívül alacsony az általános iskolánál magasabb szintű, főleg felsőoktatásban részt vevő cigány fiatalok száma, ami pedig fontos kitörési pont lehetne az életükben. Ugyanakkor elmondható, hogy a roma fiatalok száma, még ha lassan is, de évről évre növekvő tendenciát mutat a felsőoktatásban. Takács Veronika tanulmánya a Romaversitas Alapítvány szerepvállalását mutatja be a roma értelmiség kialakulásában, kérdőíves vizsgálat és mélyinterjúk alapján. Az interjúk elemzése nyomán egyértelműen kirajzolódott a Romaversitas-

program legnagyobb eredménye, a roma közösségi tudat erősítése. A program hozzájárul ahhoz, hogy cigány fiatalok elfogadják és vállalják származásukat, feldolgozzák a diszkrimináció okozta lelki bántalmakat, s képesek legyenek megküzdeni erős kisebbségi érzéseikkel.

A hátrányosító tényezők legyőzését illetően hasonló célokat szolgál a különböző történelmi egyházak már említett roma szakkollégiumi hálózata, azzal a különbséggel, hogy ezek célkitűzése, hogy hallgatói – Hofner József szavai szerint – „a társadalomban tudatosan képviseljék a kettős identitás szemléletét, és ne egy polgárjogi harcos látásmóddal azonosuljanak.” A szaktudás erősítése mellett fontos a pszichológiai érettség, a morális közösségi életvitel, a társadalmi érzékenység és lelkeség elmélyítése is. Lukács Ágnes egy másik írásában (amely a Jezsuita Roma Szakkollégiumi hallgatók körében végzett interjúk kutatásból ad ízelítőt) az egyik hallgató a következőt mondja: „*a szakkollégiumban hét jogász, hat orvostanhallgató, hat közgazdász... ilyen szakokat álmodni sem mertek volna öt évvel ezelőtt a roma értelmiségiek! Most itt van ez a szakkollégium, az országban, azt hiszem, hogy még négy a szakkollégiumi hálózat, így most akár sokkal könnyebb kitörni, tényleg csak tanulni kell, mert az alapot, azt megadják*”. Az interjúból az is kiderül, hogy ezek a szakkollégiumok mindamelllett, hogy lehetőséget biztosítanak a közös szakmai munkára, a közösségi életre, az identitás erősítésére, esélyt adnak a kisebbség és többség közötti társadalmi béke megteremtésére is. Ezt a szándékot – cikkünk címébe kíváncsozó módon – az egyik fiatal a következőképpen fogalmazza meg: „*nagy hidakat építenénk az emberek között*”.

A negyedik fejezet tanulmányai során olyan egyéni életutakat ismerhet meg az érdeklődő, amelyek példaértékkel szolgálhatnak a társadalom összes szereplője számára. Teklovics Boglárka írásában egy erdőszelei viskóból indult harmincöt éves, nyolc általánossal öt gyermekét nevelő romungró asszony helyzetét mutatja be, aki arra tette fel az életét, hogy megadja azt gyermekeinek, amit ő annak idején nem kaphatott meg. „*Nekem nem kocsmára kell a pénz, hanem nekem a gyermekeimre. Ha kérek, én a gyermekeimre kérek, én órájuk költöm. Én bármit megveszek nekik! (...) Épp mondtam nekik, hogy tanuljanak, tudom, hogy nehéz lesz a tanulás nekik, de tanuljanak tovább, mert én nem kaptam meg ezt a lehetőséget, hogy én tovább tudjak tanulni, senkitől!*”

Egy másik interjú egy olyan jogásznak készülő roma fiatalembert mutat be, akinek történetén keresztül a kettős identitás vállalásának és kialakulásának nehézségeibe nyerhet bepillantást az olvasó. Gulyás Attila írása tökéletesen rávilágít az értelmiségi roma fiatalok viszontagságos helyzetére, „a két malomkö között való őrlődésre”, amely egyfelől az integrálódás vágyát jelenti a többségi társadalomba, másfelől pedig a cigány kultúra megőrzésére való törekvést.

„*Igen, én eddig is magyar cigánynak vallottam magam. Ez kettős identitás: Magyarországon születtem, ideköt a magyar nyelv és kultúra, de a vér szerinti származásom cigány. Apámat, anyámat tagadnám meg, ha ezt letagadnám*” – kezdi vallomását Sütő Dániel interjúalánya is. Ő szintén egyetemista, és tisztában van azzal, hogy személyes erőfeszítés nélkül nincs kilábalás: „*azt mégse várhatja senki, hogy majd egyszer felemel minket valami varázslat!*”

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a könyv több oldalról mutatja be a cigányintegráció kérdését. Legfőbb értékét az adja, hogy kiemelten foglalkozik olyan, korábban kevésbé vizsgált kérdésekkel, mint a vallás cigányintegrációra gyakorolt hatása. Ezzel felhívja a figyelmet arra, hogy a kisegyházak és a történelmi egyházak kiscsoportos (lehetőleg karizmatikus!) formációi, a személyes megszólításon alapuló vallási tevékenység képes lehet az erre fogékony cigányságot megragadni, életvitelének pozitív irányú megváltoztatására bírni. A fiatal szociológusok által írt, volt tanáruk által szerkesztett kötet reményt sugalló példája annak a lassan zajló folyamatnak, amit a könyv címében szereplő „*fogom a kezét, és együtt emelkedünk*” jelmondat is érzékeltet: apró lépésekben a többségi és a kisebbségi társadalom elindulhat egy közös tanulási úton, ami egymás kölcsönös, jó szándékú megismerésévé, majd gyümölcsöző együttműködéssé szélesedhet ki az elkövetkező időkben – az emberiség és a jövővel szemben érzett felelősség jegyében.

Kardos Katalin